

viziune mai complexă a fenomenului artistic, o explicație mai profundă a plămuirii și devenirii sale în cadrul societății. Acest lucru explică de ce autorul prezentei lucrări plecând de la o viziune reală și sănătoasă a problemei ce-și propune să cerceteze, satisfacă și pe istoricul de artă și pe colegul său ce se ocupă de evoluția orașelor medievale italiene. Pe baza studierii minuțioase a mărturiilor scrise și a celor de piatră, autorul arată că fenomenul construirii și înfrumusețării orașelor medievale italiene nu este un rezultat al unei porniri instinctive spontane, ci apare ca un rezultat al unui anumit tip de societate, ca o necesitate obiectivă, legată de evoluția orașului medieval însuși.

Ca o mărturie a acestor stări de lucru ne-au rămas statutele orașelor ce conțin nenumărate măsuri cu caracter urbanistic. Este suficient să arătăm cât de interesantă este analiza făcută de autor celor trei faze prin care trec monumentele cele mai importante ale comunelor toscane. Ele reflectă transformările social-economice ale acestor orașe. Prima epocă se caracterizează prin dominația episcopilor și a consulilor. Până la sfârșitul secolului al XII-lea autoritățile urbane se ocupă de construcțiile ce asigură securitatea orașului și buna desfășurare a cultului, adică de ziduri și de biserici. O dată cu lărgirea bazei sociale a conducerii comunale prin ridicarea breslelor meșteșugărești, noile autorități încep să se ocupe de probleme urbanistice propriu-zise ca: lărgirea străzilor, amenajarea de noi piețe, grija pentru înfrumusețarea clădirilor publice, lărgirea zidurilor. Ideea de securitate este înlocuită de cea a ordinii. Apar o serie de clădiri care sînt expresia acestei stări. Apare palatul comunal, palatele breslelor, bisericile ridicate de aceste bresle. La începutul secolului al XV-lea, elementul privat în construcție, marcat de apariția principatului, se reflectă în apariția marilor palate ale Renașterii cît și a castelelor princiare de care va fi legată de aci înainte istoria orașului.

Pentru a arăta varietatea temelor tratate de autor este suficient a arăta capitolele lucrării:

1. Comunele din Toscana; 2. Zidul orășnesc;
3. Străzi și piețe; 4. Biserici; 5. Clădiri profane;
6. Arhitectul orașului.

Capitolul dedicat problemei construcției zidurilor este unul din cele mai interesante și sugestive ale lucrării. Autorul urmărește de exemplu pretenția unor orașe care susțineau că zidurile lor datau din epoca romană. Acest fapt trebuia să justifice lupta lor și să combată cu argumente juridice pretențiile împăraților germani la dreptul de suveranitate. Cronicii italieni atunci cînd au ocazia accentuează cu mîndrie această origine romană. Uneori acest lucru este de-a dreptul fantezist, dar este semnificativ pentru ideea de *forță juridică* pe care a păstrat-o tradiția romană care nu a dispărut în comunele medievale. Unei autorități contemporane i se opunea

alta. Cititorul rămîne adeseori uimit de măsurile pe care au știut să le ia autoritățile comunelor pentru a reglementa problema construcțiilor, pentru a da orașului un aspect ordonat. La Siena ființa chiar o instituție compusă din așa numiții „Uffiziali dello Ornato” care aveau ca sarcină să urmărească înfrumusețarea orașului. Autorul pune în justă lumină rolul arhitectural, urbanistic și artistic al fîntinilor, podurilor. Analizînd statutele și cronicile, autorul scoate în relief pe drept cuvînt frecvența cu care apare noțiunea de „bellezza”.

Autorul a lucrat în arhivele comunelor din Toscana, a văzut monumentele artistice pe care le descrie. Palazzo Pubblico din Siena apare perfect analizat din punct de vedere intențional, artistic și istoric. Aceeași analiză este dedicată și Domului cît și celor trei mari monumente florentine: Domul, Palazzo Vecchio și Palazzo del Bargello.

În apendicele lucrării sînt redată 30 de documente ce ilustrează problemele urbanistice medievale toscane. Astfel documentul nr. 6 conține un protocol despre un discurs ținut în consiliul comunal al orașului Siena cu privire la înfrumusețarea orașului. Printre altele se spune: „Fără ordine nu se face nici un lucru bun și luați seama că voi sînteți aceia care trebuie să dați orașului ordinea și regula necesară”. Documentul nr. 12 ilustrează o acțiune a resortului de înfrumusețare a orașului Siena care sfătuiește consiliul comunal să nu mai continue clădirea unui palat început, ci în locul acestuia să creeze o piață frumoasă pentru comerțul grînelor. Alte documente ilustrează activitatea, privilegiile cît și obligațiile ce le avea arhitectul orașului. Să nu uităm că printre ei se numără personalități ca Giovanni Pisano, Arnolfo di Cambio și Giotto.

Lucrarea lui Braunfels arată ce poate un studiu atunci cînd este conceput sub semnul unei viziuni unitare. Istoria artei cîștigă în profunzime și studiul istoriei urbanistice medievale cîștigă în perspectivă.

T. Solirescu

Arh. G. S. KOZAKOV, *Grija pentru conservarea și restaurarea monumentelor arhitecturale ale trecutului — sarcină însemnată a arhitecților și inginerilor bulgari*, în „Архитектура и строителство”, 2, cu 5 figuri.

Autorul își începe articolul arătînd care era starea monumentelor istorice din Bulgaria pînă în septembrie 1944. Menționează biserica Pantokratorov „din Messemvraia, care acum 50 de ani era măcelărie, iar în 1940... W. C. public și sf. Ivan Aliturg din aceeași localitate transformată în tîmplărie”.

Prima grijă pentru monumentele istorice din Bulgaria se întîlnește prin anul 1910, cînd „unele organe

de stat manifestă un interes infim pentru restaurarea parțială și conservarea anumitor monumente ale trecutului, cu caracter istoric, ca de pildă «Fortăreața lui Assen» de lângă Assenovgrad ș.a..» Cît privește urbanistica, orașele Tîrnovo, Treavna, Gabrovo, Drenovo, Spmokov, Elena ș.a. au fost „s-ar putea spune, ciuntite și desfigurate...”.

După eliberare, s-a început „regularizarea” orașelor și satelor și „sistemizarea vechilor cartiere” unele, fără măcar o „deplasare” pe teren. În felul acesta s-au ras, fără nici un fel de studiu adîncit al locului sate întregi, distrugîndu-se și multe construcții orășenești străvechi care constituiau prețioase valori arhitecturale.

Specifică pentru această stare de lucruri e situația casei lui Hagi Hrista (Casa Daskalov) din orașul Treavna. Casa are tavanele sculptate artistic în lemn de brad prin 1812 de vestiți meșteri-sculptori în lemn din Treavna, Moș Ivan și Moș Dimitr. În iarna 1877—1878 tavanele au scăpat numai afumate de la turcii cantonați acolo, dar după septembrie 1944, casa trebuia să fie stricată ca să treacă pe acolo o stradă nouă... Curînd după aceea, un neamț „amator de valori antice a cerut să cumpere și să transporte în Germania aceste tavane”.

Adevărata grijă pentru păstrarea valorilor arhitecturale istorice din R. P. Bulgaria se constată din ce în ce mai mult. Se află gata fotografiate toate ruinele și monumentele vechi arhitecturale mai importante de la Coprivîștița, Tîrnova, Treavna, Slivna, Jeravna Melnic ș.a., mănăstirile Rila, Preobrajenski etc.; au fost luate de asemenea măsuri serioase pentru întreținerea și restaurarea sistematică a tuturor monumentelor istorice.

În afară de cele menționate pentru grija de monumentele istorice, articolul mai cuprinde date interesante și despre casele „solide — mari, cu două etaje, cu ușile din trei scînduri menite unei apărări armate”, din satul Arbanasser. De asemenea sînt informații asupra celor două școli naționale de sculptură în lemn: una în Treavna și alta în Calofer.

Conținutul articolului arhitectului bulgar G. S. Kozarov cuprinde multe învățăminte și pentru noi.

C. V. Pușcașu

V. N. ZAHAROV, *Cercetarea și proiectul de restaurare a palatului arhiepiscopal din Kremlinul Novgorodului*, decembrie 1953 (cu 10 fig.) (trad. rus. dosar 702 la C.S.A.C., 14 p.).

În partea de nord a Kremlinului din Novgorod se află „Curtea Vlădicăi” sau „Casa sfintei Sofia”. Ea cuprinde trei clădiri: palatul arhiepiscopal, corpul Lihudov și sălile așezate între acestea. Con-

strucția lor s-a făcut în linii generale în două etape: sub arhiepiscopul Eufimie (1442) și în timpul mitropolitului Pitirin (1570—1580).

Clădirea principală o formează palatul arhiepiscopal care a început să fie rezidită, după cum spun cronicile locale contemporane, în 1442. Planul este dreptunghiular și cuprinde parter și etaj. Clădirea are la fiecare rînd, cîte două încăperi separate, acoperite cu bolți semicilindrice din cărămidă cu penetrații deasupra golurilor de la uși și ferestre. Pereții sînt executați din două feluri de cărămizi prinse în mortar de var de diferite compoziții. Fundația coboară la 2,75 m. Acoperișul este în două pante, cu un triunghi frontal spre nord. Sub cornișa construită la sfîrșitul secolului al XVIII-lea și începutul secolului al XIX-lea, s-a păstrat o bandă de ornament din cărămizi. Înfățișarea construcției așa cum era la începutul secolului al XIX-lea ne-o dau planurile din 1837.

Lucrările de restaurare au început în primăvara anului 1945, mai întîi prin sondaje arhitectural-arheologice (în vara 1947 a participat și arheologul B. K. Mantenfel). Ele s-au executat la toate cele trei clădiri de la „Curtea Vlădicăi”. Cu această ocazie s-au constatat în primul rînd toate transformările pe care le-au suferit construcțiile în decursul timpului, apoi folosința diferitelor încăperi, unele detalii arhitectonice etc. Așa la palatul arhiepiscopal s-a dovedit că numai deschizătura laterală nordică și cele două laterale sudice au ajuns pînă la noi în forma originală, pentru că toate celelalte au fost transformate. Ancadramentul ferestrelor mari de la etaj (fațada estică) avea în partea superioară un arc în acoladă. Acest ancadrament este format din două profile verticale, cu secțiunea dreptunghiulară, așezate în retragere; profilul de sus se transformă deasupra golului în profil rotunjit, formînd terminația în forma de arc în acoladă a ancadramentului. Materialul întrebuintat este cărămida cioplită. O particularitate interesantă a ancadramentului descoperit constă în faptul că el este înfundat în perete cu un sfert de cărămidă. În locul unde se trece profilul exterior de formă dreptunghiulară la forma rotunjită, s-au păstrat urmele unei imposte compusă din două profile. În zidul de deasupra ancadramentului, prin așezarea corespunzătoare a cărămizilor, este repetată forma arcului în acoladă. Partea inferioară a ancadramentului ferestrelor avea profilurile sprijinite pe un soclu dublu. Aproape la jumătatea înălțimii profilurilor, se găsesc două piramide puse vîrf la vîrf și cu o tăbliță pătrată între ele. Pe aceeași față a palatului s-a găsit că un gol din cele patru de la rîndul de jos, constituia inițial ușa unui pridvor. Tot la o fereastră de jos s-au găsit apoi fragmente de ancadrament din cărămidă cioplită în forma unui stilpîșor, cu secțiunea dreptunghiulară, împodobit cu brîuri mici și piramide asemănătoare cu cele arătate la fereastra din rîndul de sus.